

Трафик на хора- престъпление по българския НК ¹

Ст. ас. Ралица Костадинова, програма " Право" НБУ

This article was presented on the Conference on Countering Trafficking in Human Beings , who took place on 7 June at the New Bulgarian University (NBU) in Sofia. The event was organized by Ralitzka Kostadinova, Director of the Law programme of the University. Among the lecturers were representatives of the National Service for Combating Organized Crime (NSCOC), Animus Association Foundation, students and teachers from the NBU and other Universities. presented by the Senior Assistant at the Law Faculty in NBU Ralica Kostadinova. The article "Trafficking in Human Beings – a crime according to the Bulgarian Penal Code " raised of the necessity of synchronizing the Law on Countering Trafficking in Human Beings with the Penal Code in Bulgaria and maked a experiments to analysing a criminal and legal aspects of this phenomenon.

1.Актуалност на проблема

През последните години проблемът, свързан с трафика на хора придоби застрашителни размери. През 2004 г. за престъпления, свързани с трафика на хора, са образувани 3347² досъдебни производства, по които обвинения са повдигнати на 2273 лица. С решение са приключили 1548 досъдебни производства и са осъдени 1347 лица, от които 900 са с влязла в сила присъда.

В Националната следствена служба /НСлС/ съществува специален отдел, който се занимава с делата за трафик на хора, когато има елементи, свързани с организираната престъпност или има международни аспекти. От 2002 г. досега в НСлС са заведени 59 следствени дела с 91 обвиняеми лица. 37 следствия са приключили с мнения за съд, а по 9 дела са наложени особено тежки наказания, включващи лишаване от свобода за срок от 12 до 16 години и глоби от 200 000 и 250 000 лв. Тези факти ясно показват колко актуална и важна е дейността по противодействието на трафика. На 26.01.2005г. Министерски Съвет прие Национална програма за противодействие на трафика на хора. Тя предвижда мерки с цел изпълнение на предвидените в Закона за борбата с трафика мерки , както и създаването на нови документи, които да конкретизират и допълнят съществуващата правна уредба.

¹ Доклад , изнесен на конференцията "Противодействие на трафика на хора", 07.06.05г. , НБУ

² По данни на МС , публикувани в официалния сайт:
<http://www.government.bg/Priorities/Justice/2005-01-26/13743.html>

2. Правна уредба

2.1. Актовете с международен характер са:

- Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност (ратифицирана, обн., ДВ, бр. 42 от 2001 г. и влязла в сила за Република България),

- Протокола за предотвратяване, противодействие и наказване на трафика на хора, особено жени и деца от 2000 г., допълващ Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност (ратифициран, обн., ДВ, бр. 42 от 2001 г. и влязъл в сила за Република България),

- Съвместните действия на Съвета от 1997 г. относно мерките за борба с трафика на хора и сексуалната експлоатация на деца (публикувани в Official Journal L 063, 04/03/1997 г. р. 0002 - 0006, отменени с Рамково решение на Съвета за борба с трафика на хора, публикувано в Official Journal L 203, 01/08/2002 г. р. 0001 - 0004),

- Резолюция на Европейския парламент относно трафика на хора (публикувана в Official Journal L 032, 05/02/1996 г. р. 0088),

- Предложението на Европейската комисия за приемане на Директива на Съвета относно разрешение за краткосрочно пребиваване, издавано на жертви на незаконна имиграция и трафик на хора, които сътрудничат с компетентните власти (публикувано в Official Journal C 126 E, 28/05/2002 г. р. 0393 - 0397).

2.2. Във вътрешното законодателство на РБългария действат следните норми

:

- ЗАКОН за борба с трафика на хора /ЗБТХ/, Обн., ДВ, бр. 46 от 20.05.2003 г.

- Раздел IX от Наказателния кодекс /НК/, озаглавен Трафик на хора, (Нов - ДВ, бр. 92 от 2002 г.)

Предмет на настоящето изложение ще бъде престъплението трафик на хора, уредено в НК.

3. Престъплението трафик на хора

В т.6 от мотивите на проекта на Закон за изменение и допълнение на Наказателния кодекс (№ 202-01-22 от 19.04.2002 г.) се предлага с § 31 да бъде създаден нов раздел в глава втора - „Трафик на хора“ (чл. 159а, 159б и 159в), който да съдържа разпоредби относно наказването на трафика на лица. Вносителите обосновават необходимостта с оглед изпълнението на стандартите по Съвместните действия от 1997 г., както и за привеждане на наказателната

уредба в съответствие с изискванията на Протокола за трафика на хора , особено на жени и деца, допълващ Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност (и двата акта са ратифицирани от нашата страна).

В бр. 92 от 27.11.2002г. на ДВ е обнародвана промяната на Кодекса и трафика на хора вече е вид престъпление по българското наказателно право. Обособени са 2 основни състава и по-тежко наказуеми състави към тях.

3.1. Първи основен състав - Трафик на лица или групи от хора :

Чл. 159а. (1) Който набира, транспортира, укрива или приема отделни лица или групи от хора с цел да бъдат използвани за развратни действия, за принудителен труд, за отнемане на телесни органи или за да бъдат държани в принудително подчинение независимо от съгласието им, се наказва с лишаване от свобода от една до осем години и глоба до осем хиляди лева.

3.1.1.Обект са обществените отношения, които осигуряват неприкосновеността на системата от лични права и законни интереси на отделния човек³, прокламирани и уредени от Конституцията и законите на страната.

3.1.2. От обективна страна престъплението се характеризира със следните особености.

А/ Изпълнително деяние е дадено в четири форми:

- **набиране / "recruitment" /**

Употребения термин следва да се тълкува като намиране на лица, които да бъдат използвани за експлоатация. Тук освен търсене е налице и получаване на съгласие от страна на пострадалия да следва дееца.

- **транспортиране / "transportation" /**

Терминът създава затруднения, тъй като в общоупотребимия език транспортирането винаги е свързано с употреба на моторно превозно средство . За целите на НК обаче следва да се тълкува разширително и да обхване хипотезите на преместване и чрез ходене. Ако бъде премината границата – ще е престъпление по чл .159 б НК .

- **укриване / "harbouring" /**

³ " Трафикът на хора в световен мащаб представлява сериозно нарушение на правата на човека. Той накърнява честта и достойнството на жертвите, а в някои случаи и правото им на живот." , Национална програма, 26 май 2005г.

Поставяне на пострадалия в положение, че неговото местонахождение е неизвестно на лицата, които имат право да знаят къде се намира то, обикновено чрез даване на подслон.

- Приемане /"receipt"/

Даване на съгласие за възползване от жертвите на престъплението независимо дали дееца ги укрива при себе си или не .

Б/ По основния състав пострадал от трафика е конкретно физическо лице, навършило 18 годишна възраст или група от лица, но това не променя правната квалификация.

В/ Трафикът винаги е престъпление, независимо дали пострадалото лице е дало своето съгласие. Но когато то липсва престъплението е по-тежко наказуемо. Във връзка с правното значение на съгласието, дадено от пострадалия, следва да се отбележи следното. Според Протокола / глава 2 , б."А" / трафик на хора е: "набирането, транспортирането, прехвърлянето, укриването или приемането на хора чрез заплаха или използване на сила или други форми на принуда, отвлечане, измама, подвеждане, злоупотреба с власт или с уязвимостта на дадени лица или чрез даване и получаване на плащания или други ползи за получаване съгласието на лице, което има контрол върху друго лице, с цел експлоатиране. Експлоатацията включва като минимум (експлоатиране на проституцията на други лица или други форми на сексуална експлоатация, принудителен труд или услуги, робство или дейности, сходни с робството, заробване или отнемане на телесни органи. В следващите текстове се уточнява, че експлоатацията включва проституция или други форми на половата експлоатация, принудителна работа или услуги, робство или практики, подобни на робство, отстраняването на органи / гл.2, б." Б " /. Съгласието на жертвата при трафика на хора се изключва, когато са употребени указаните способности.

Когато пострадалото лице е дете / лице, ненавършило 18г./ под трафик се разбира : Набирането, транспортирането, прехвърлянето, укриването или приемането на деца дори и ако това не включва нито едно от средствата, изброени в предходния текст.

Следователно според утвърденото разбиране в света трафик на хора е осъществяване на някоя от формите на изпълнителното деяние, посочени в чл.159а от НК, но при използването на специален метод - измама, насилие,

изнудвани или отвличане, което в нашият НК не е предвидено като съставомерен елемент от обективната страна на престъплението. Според българското законодателство деянието е наказуемо дори и когато едно лице доброволно, без да е принуждавано попадне в ситуация на трафик.

Г/ Престъплението по чл.159а , ал.1, НК е на просто извършване. Довършено е с извършване на някое от действията с цел да бъдат използвани за развратни действия, за принудителен труд, за отнемане на телесни органи или за да бъдат държани в принудително подчинение, без да е необходимо тази цел да бъде постигната.

3.1.3. Трафикът на хора е престъпление, което се осъществява само с пряк умисъл. Деецът съзнава, че набира, транспортира, укрива или приема лица или група от хора и цели жертвата да бъде използвана за развратни действия, за принудителен труд, за отнемане на телесни органи или за да бъде държани в принудително подчинение. Тук се налагат някои пояснения.

- **„развратни действия“**- т.е за извършване на блудство, съвкупление или на хомосексуално действие или т.нар. „секс услуги“ . Ако „трафикантът“ участва в тези действия, то той ще отговаря и за тях в условията на реална съвкупност.

- **„ползване на пострадалите за принудителен труд“** – полагане на труд не по собствена воля, а по чужда. Възможно е дори пострадалото лице да е получавало възнаграждение.

- **„отнемане на телесни органи“**, т.е трансплантация⁴. В тази хипотеза не е предвидена възможността за отнемане на кръв или други телесни течности.

⁴ Отношенията, свързани с трансплантация са уредени в ЗАКОН за трансплантация на органи, тъкани и клетки , Обн., ДВ, бр. 83 от 19.09.2003 г., в сила от 1.01.2004 г. , както и в КОНВЕНЦИЯ за защита на правата на човека и на човешкото достойнство във връзка с прилагането на постиженията на биологията и медицината ; Наредба № 4 от 31 януари 2005 г.за определяне на заболяванията, за чието лечение Министерство на здравеопазването финансира дейностите по вземане и присаждане на тъкани и клетки ; НАРЕДБА № 5 от 22.06.2004 г. за условията и реда за участие на лечебни заведения в международен обмен на тъкани и клетки ; НАРЕДБА № 11 от 29.03.2004 г. за водене на регистрите на Изпълнителната агенция по трансплантация ; НАРЕДБА № 12 от 15.04.2004 г. за условията и реда за предоставяне на органи, тъкани и клетки, които не могат да се използват за трансплантация по медицински причини, за други лечебни, диагностични и научно-медицински цели ; НАРЕДБА № 13 от 15.04.2004 г. за условията, на които трябва да отговаря качеството на тъканите и клетките, предмет на международен обмен за нуждите на Република България ; НАРЕДБА № 14 от 15.04.2004 г. за медицинските критерии и реда на установяване на смърт ; НАРЕДБА № 15 от 20.04.2004 г. за условията и реда за използване на животински органи, тъкани и клетки за трансплантация ; НАРЕДБА № 16 от 13.05.2004 г. за условията и реда за даване на съгласието на някой от близките за вземане на органи, тъкани и клетки от човешки труп

- НАРЕДБА № 17 от 27.05.2004 г. за условията и реда за включване на лица, нуждаещи се от присаждане на органи, в служебния регистър на Изпълнителната агенция по трансплантация и за подбор на конкретен реципиент на орган, тъкан или клетки
- Наредба № 37 от 28.09.2004 г. за условията и реда за вземане на ембрионални органи, тъкани и соматични, плацентни и амниотични клетки с цел трансплантация
- УСТРОЙСТВЕН ПРАВИЛНИК на Изпълнителната агенция по трансплантация

- „държане в принудително подчинение“

3.1.4. Извършител на престъплението по чл.159а, ал.1 може да бъде всяко наказателноотговорно лице.

3.1.5. Предвиденото наказание е лишаване от свобода от една до осем години и глоба до осем хиляди лева⁵.

3.2. По тежко наказуеми състави– чл.159А, ал.2 и 159В

С оглед на обективната страна:

- когато постралият е дете / лице , ненавършило 18г./

С оглед на използваните методи на въздействие :

- чрез използване на принуда , т.е. противоправно мотивиране на пострадалия към поведение, което той не желае. Въздействие върху психиката, което може да приеме 3 форми: чрез използване на сила, чрез заплашване, злоупотреба с власт.
- Чрез въвеждане в заблуждение – въздействие върху съзнанието на измамения, което формира у него неверни представи.
- Чрез отвлечане – принудително преместване или отвеждане на друго място
- Чрез противозаконно лишаване от свобода – продължено престъпно състояние, при което противозаконно се ограничава свободата на придвижване на едно лице.
- Чрез използване състояние на зависимост
- Чрез злоупотреба с власт
- Чрез обещаване , даване и получаване на облаги

С оглед на субекта:

- Когато деянието представлява опасен рецидив
- Когато деянието е извършено по поръчение или в изпълнение на решение на организирана престъпна група⁶.

• ПРАВИЛНИК за условията и реда за работа на Етичната комисия по трансплантация към Министерския съвет

⁵ Във Фр.НК за същото наказание е предвидено наказание 7 г. ЛС и глоба от 150 000Е/ чл.225-4-1/

⁶ Според чл.93 , т. 20. (Нова - ДВ, бр. 92 от 2002 г.) от НК "Организирана престъпна група" е структурирано трайно сдружение на три или повече лица с цел да вършат съгласувано в страната или чужбина престъпления, за които е предвидено наказание лишаване от свобода повече от три години и чрез които се цели да се набави имотна облага. Сдружението е структурирано и без

3.3. Втори основен състав:

Чл. 159б. (1) Който набира, транспортира, укрива или приема отделни лица или групи от хора и ги преведе през границата на страната с целта по **чл. 159а, ал. 1**, се наказва с лишаване от свобода от три до осем години и глоба до десет хиляди лева.

(2) Ако деянието по ал. 1 е извършено при условията на чл. 159а, ал. 2, наказанието е лишаване от свобода от пет до десет години и глоба до петнадесет хиляди лева.

Законодателят е уредил едно двуактно престъпление. Улесняващия акт е престъпление по чл.159а, ал.1, а улеснения – не е престъпление, макар много да напомня за престъпленията по чл.280, ал.1, НК – каналджийството⁷.

За разлика от него тук не се изисква да е нарушен режимът за преминаване на границата, което теоретично дава възможност и двата състава да се осъществят в условията на идеална съвкупност⁸.

Изпълнителното деяние се осъществява чрез някоя от 4 форми, посочени в чл.159а и превеждане през границата на страната. Под граница на страната следва да се разбира – митническата граница. Превеждане се осъществява само чрез действие. Субект може да бъде всяко едностранноотговорно лице.

По тежко наказуеми случаи:

- Когато деянието представлява опасен рецидив
- Когато деянието е извършено по поръчение или в изпълнение на решение на организирана престъпна група.

Заключение: Анализът на правната уредба показва, че е направен опит правната уредба на трафика на хора да е в съответствие с международните добри практики в тази област.

наличие на формално разпределение на функциите между участниците, продължителност на участието или развита структура.

⁷ По подробно за каналджийството вж. : Петкова Р. Наказателноправна защита на граничната сигурност, Правен преглед 1/2002, стр.83

⁸ В този смисъл проф. А.Гиргинов / По-важни нововъведения в НК, направени от последните две народни събрания /1997-2004/, 2004г. Стр.103/ ; обратното мнение споделя проф.Д. Михайлов, вж. Престъпен трафик на хора, Апис Време